

Arkaadia

146. hooaeg

≡kinema

TOM STOPPARD

Arkaadia

DRAAMA KAHES VAATUSES

TÕLKIJA ANU LAMP

LAVASTAJA AIN MÄEOTS

LAVAKUNSTNIK KRISTIINA PÕLLU (TARTU UUS TEATER)

KOSTÜÜMIKUNSTNIK GERLY TINN

MUUSIKALINE KUJUNDAJA ELE SONN

VALGUSKUJUNDAJA PRIIDU ADLAS (VABA LAVA)

INSPIITSIENT KAISA RIIVALD

ESIETENDUS 13.02.2016 VANEMUISE SUURES MAJAS

OSADES:

THOMASINA COVERLY, ALGUL 13-AASTANE, HILJEM 16-AASTANE – JAANIKA ARUM

SEPTIMUS HODGE, TEMA KODUÕPETAJA – PRIIT STRANDBERG

JELLABY, ÜLEMTEENER – RAIVO ADLAS

EZRA CHATER, POEET – STEN KARPOV

RICHARD NOAKES, MAASTIKUARHITEKT – JÜRI LUMISTE

LEEDI CROOM – RAGNE PEKAREV

KAPTEN BRICE – MARGUS JAANOVITS

HANNAH JARVIS, KIRJANIK – PIRET LAURIMAA

CHLOË COVERLY – MARIAN HEINAT

BERNARD NIGHTINGALE, ÕPPEJÕUD – KAROL KUNTSEL

VALENTINE COVERLY – TANEL JONAS

GUS COVERLY JA AUGUSTUS COVERLY – MARKUS DVINJANINOV VÕI REIMO SAGOR

TÄNAME ABI EEST: ANU LAMP, LIINA LUKAS, MART ABEL, RAILI LASS

TEGEVUS TOIMUB INGLISMAA DERBYSHIRE'I MAAKONNA UHKES SIDLEY PARKI
MÕISAS AASTATEL 1809 JA 1812 NING TÄNAPÄEVAL.

TOM STOPPARD

Tom Stoppard on briti näitekirjanik ja filmistsenarist, nimekaim kaasaegsete elavate näitekirjanike seas.

Kirjanik sündis 1937. aastal Tšehhoslovakkias ning kandis siis nime Tomáš Straussler. Pagulane sai temast juba väikelapsena, kui juudi rahvusest perel tuli põgeneda natside okupatsiooni eest. Aastatel 1943-1946 käis ta koolis Darjeelingis, mis asub Indias Himaalaja mäestikus. Selles koolis hakati Tomášit kutsuma Tomiks. 1945. aastal abiellus tema sõjakeerises leseks jäänud ema Briti ohvitseri Kenneth Stoppardiga, kes andis oma perekonnanime nii Tomile kui tema vennale. 1946. aastal kolis pere Suurbritanniasse. Pärast õpinguid Nottinghami ja Yorkshire'i koolides sai Stoppardist esmalt ajakirjanik ja teatrikriitik, 1960. aastal aga näitekirjanik.

Esielgu kirjutas Stoppard lühikesi kuuldemänge raadiotele, 1960. aastal sai valmis esimene täispikk näidend. 1964. aastal sai Stoppard 5-kuulise loomingu stipendiumi, läks Berliini ning kirjutas seal näidendi „Rosencrantz ja Guildenstern on surnud“. 1966. aastal jõudis näidend lavale Edinburghi festivalil ning kui teos 1967. aastal Londoni National Theatre'is esietendus, oli Stoppard üleöö kuulus. Järgnesid näidendid „Tõeline inspektor koer“ (The Real Inspector Hound, 1968), „Hüppajad“ (Jumpers, 1972), „Travestiad“ (Travesties, 1975), „Arkaadia“ (Arcadia, 1993), triloogia „Utoopia rannik“ (2002) jpt ning lisaks hulgaliselt filmistsenaariume (nt „Indiana Jones ja viimane ristiretk“, „Armunud Shakespeare“, „Anna Karenina“), ooperilibretosid (nt „Armastus kolme apelsini vastu“), klassikaliste näidendite adaptatsioone (nt A.Tšehhovi „Kajakas“), kuuldemänge raadiotele, telenäidendeid jms. Stoppard on saanud oma tööde eest palju erinevaid autasusid ning preemiaid, Inglise kuninganna lõi ta 1997. aastal rüütliks ning kirjanik on mitmete nimekate ülikoolide (Yale, Cambridge, Trinity, Oxford) audoktor.

Näidendi „Arkaadia“ esmalavastus jõudis publikuni Londoni Royal National Theatre'is 13. aprillil 1993, lavastaja oli Trevor Nunn. Samal aastal pärjati näidend Evening Standardi ja Laurence Olivier' auhindadega.

FERMAT' TEOREEM JA MATEMAATIKA NÄIDENDIS „ARKAADIA“

Näidendis üsna kesksel kohal oleva Fermat' teoreemi autor on Pierre (de) Fermat (1601-1665), rahvuselt prantslane ning hariduselt jurist. Matemaatika oli talle, nagu ka paljudele teistele 17. sajandi matemaatikutele, pigem hobi. Kuna enda elatamiseks matemaatikaga tegelemisest tavaliselt ei piisanud, omandasid selle ajastu helgemad pead sageli juristi elukutse.

Jõuka gaskooni nahakaupmehe poeg sai hariduse Toulouse'i ja Bourdeaux' ülikoolides. 1631. aastal ostis Pierre Fermat endale Toulouse'i parlamendinõuniku koha, mis võimaldas tal oma nimele lisada kõrgemat seisust näitava liite „de“. Parlamendinõunikuna töötas ta elu lõpuni. Fermat valdas vabalt kuut keelt: prantsuse, ladina, itaalia, hispaania, klassikalist kreeka, ladina ja oksitaani keelt. On teada, et ta kirjutas erinevates keeltes ka värsse ning tegeles kreekakeelsete tekstide uurimise ja tõlkimisega.

Matemaatikaga hakkas Fermat tõsisemalt tegelema alles peale 30ndat eluaastat. Fermat' elu ajal ilmus trükis vaid üks tema töödest ning seegi varjunime all M.P.E.A.S.. Märkmete uurimisel on aga leitud, et Fermat' l olid olemas mitmed teiste matemaatikute poolt hiljem kasutusele võetud ideed (näiteks ristkoordinaadistiku kasutamine punktide kirjeldamiseks tasandil, mõningad ideed diferentsiaalarvutusest jms).

Fermat' eluajal valitses matemaatikute hulgas arvamus, et arvuteoorias on vanade kreeklaste poolt kõik uurimisväärne juba tehtud ning midagi uut sinna lisada pole võimalik. Fermat aga huvitus just arvuteooriast ning hakkas selle populariseerimiseks teistele matemaatikutele välja pakkuma arvuteooriaga seotud (kuid Fermat' poolt juba lahendatud) ülesandeid koos ahindadega. Arvuteooriasse kuulub ka Fermat' suur teoreem, mis annab näidendile „Arkaadia“ ühe läbiva idee.

Milles seisneb suure teoreemi idee? Juba vanad kreeklased ja babüloomlased täheldasid, et positiivsete täisarvude hulgas leidub selliseid erinevatest arvudest koosnevaid kolmikuid, millest kahe väiksema ruutude summa võrdub suurima ruuduga (näiteks $3^2+4^2=5^2$, $5^2+12^2=13^2$ jne). Seetõttu tekkis küsimus, kas on olemas ka selliseid positiivsete täisarvude kolmikuid, mille kahe väiksema kuupide summa võrduks suurima kuubiga või siis väiksemate arvude neljandate astmete summa võrduks suurima arvu neljanda astmega jne. Kreeklased ei osanud selliseid näiteid tuua.

Fermat' suur teoreem (vahel pealkirjastatud ka kui Fermat' viimane teoreem) väidab,

et kui x , y ja z on kolm positiivset täisarvu ja n on täisarv, mis on suurem arvust 2, siis ei saa kunagi kehtida võrdus $x^n + y^n = z^n$. Juhul, kui jätta ära sõna „positiivne“, siis leiduvad kergesti näiteks täisarvud $x = -1$, $y = 1$, $z = 0$ selliselt, et antud võrdus kehtib iga paaritu positiivse arvu n korral.

Fermat pani selle väite kirja Diophantose teose „Aritmeetika“ servale, mainides, et see serv on liiga väike mahutamaks väite tõestust, mille ta arvas endal olemas olevat. Pikki sajandeid üritasid matemaatikud seda väidet tõestada ning pikapeale hakkas levima arvamus, et tegemist on teoreemiga, millele ei ole lihtsat ja Fermat' jaoks teostatavat tõestust olemas. 20. sajandil peeti neid, kes seda väidet kõigest hoolimata järjekindlalt tõestada püüdsid, sageli ullikesteks. Aastasade jooksul suutsid matemaatika helgeimad pead esitada tõestusi küll konkreetsete n -i väärtuste jaoks, kuid üldjuhul jäi tõestus siiski andmata. Kasutades arvutite abi, jõuti aastaks 1993 nii kaugele, et suudeti teoreem tõestada kõigi neljast miljonist väiksemate algarvude n jaoks.

Kõigi eelnimetatud põhjuste tõttu varjas briti matemaatik Andrew Wiles (s 1953) pikki aastaid oma Oxfordi ülikooli kolleegide eest fakti, et ta just Fermat' teoreemi tõestada püüab. Aastal 1994 avaldas ta oma esimese tõestuse variandi Fermat' suurele teoreemile. Tõestus osutus veidi vigaseks, sest ei vaadanud läbi kõiki juhtumeid. Seepeale hakkas suurem rühm matemaatikuid tõestuse kallal tööle ning praeguseks arvatakse, et teoreem on viimaks tõestatud. Tõestamiseks kasutati aga sellist matemaatilist aparatuuri, mis loodi alles 20. sajandil ja millest Fermat ei oleks tõenäoliselt undki näha osanud.

Kõige eelnevalt kirjeldatu tõttu oli sel ajal, kui Stoppard näidendit „Arkaadia“ kirjutas, levinud versioon, mis väitis, et Fermat viskas lihtsalt vembu, kui väitis, et selle teoreemi ära tõestas. Sama teeb näiliselt näidendis ka Thomasina oma „kõigi vormide kirjeldusega“. Näidendi lõpus aga selgub, et tegelikkuses on Thomasina asja olemust üsna täpselt taibanud, tal puudus asjade lõplikuks kirjapanemiseks lihtsalt vajalik matemaatiline aparaat.

Thomasina ideede põhjal loob Valentine arvutis punktijada abil pildi, mida hakkab nimetama Coverly hulgak. 20. sajandil jõudsid mitmed matemaatikud erinevate „ilusate“ piltide tekitamiseni teatavat iteratsioonialgoritmi kasutades. Neid hulki hakatigi sageli kutsuma algoritmi looja nime järgi (näiteks Julia hulk, Fatou hulk, Kochi fraktaal, Mandelbroti hulk jne).

Mis on iteratsioonialgoritm või iteratiivne algoritm, millest lavastuses sageli juttu on? Tegemist on situatsiooniga, kus võetakse ette mingi funktsioon f ja muutuja algväärtus

x. Seejärel arvutatakse $y = f(x)$ ja võetakse uueks muutuja väärtuseks y . Nüüd arvutatakse $z = f(y)$ ja võetakse muutuja väärtuseks z . Seejärel arvutatakse $w = f(z)$ ja võetakse järgmisel sammul w muutuja väärtuseks jne. Lihtsamalt võiks ühte näidet antud situatsioonist kirjeldada nii: võtke taskuarvuti, mis suudab arvutada siinust. Sisestage mingi arv väärtus x ja hakake seejärel järjest vajutama siinust leidvat klahvi. Selle tagajärjel tekib peale esimest siinuse klahvi vajutust ekraanile $y = \sin(x)$, peale teist klahvivajutust $z = \sin(y) = \sin(\sin(x))$, peale kolmandat $w = \sin(z) = \sin(\sin(\sin(x)))$ jne. Kui arvuti suudaks meeles pidada kuitahes palju kohti peale koma, siis võiksite te elu lõpuni vajutada klahvi „siinus“ ning iga järgmine ekraanile tekkiv arv oleks eelmistest erinev. Et aga taskuarvutid suudavad meeles pidada vaid lõpliku arvu kohti peale koma, siis on teil tõenäoliselt juba veerand tunni pärast (või isegi varem) tulemuseks 0, mis enam muutuma ei hakka.

/Tekst on pärit Mart Abeli loengu materjalidest „Arkaadia“ trupile/

INGLISE MAASTIKUAED

18. sajandi Inglismaal tekib vastukaaluks korrastatud barokile uus aiakujundusstiil, mis väljendub vabamas vormis ning alguse saab uus jõuline suund aiakujunduses – maastikuaed. Üldnimetus „maastikuaed“ mahutab enda alla mitu erinevat mõistet: inglise maastikuaed, inglise park, vabakujuline aed, romantismiaja aed, looduslik aiastiil jmt. Erinevalt prantsuse korrapärasest stiilist, kus kunst valitses looduse üle (nt André Le Nôtre'i kujundatud Versailles' aed), oli inglise vabakujulises stiilis loodusel juhtiv osa.

Maastikuaial ei ole konkreetset loojat või väljamõtletajat. Arvatakse, et aia tegelik lähtekoht ei peitunud mitte aiakunstis, arhitektuuris ega ka maalikunstis, vaid luules, filosoofias ja esteetikas ilmnenud uutes suundades, mida võib pidada ärganud loodustunnetuseks. Aianduse ajaloo uurija Penelope Hobhouse kirjeldab inglise maastikuaeda nii: „Rohelised aasad, siugjalt looklevad järved, mahedate piirjoontega mäekünkad ja kaunilt kujundatud metsatukad näivad tõelise inglispärasuse mudelitena ja neid on peaaegu võimatu eristada „tõelisest“ maakohast.“ Kaunite maastikuvaadete tekitamiseks „laenati“ teiste maaomanike valdusi, kujundusse mittedsobivad külad hävitati ja elanikud teisaldati mujale, maatükid, mis olid varem olnud avalikus kasutuses, piirati kraavide ja taradega. Sellest maastikutüübist on pärit detail, mis hiljem sai üheks soosituimaks – üksik puu kui aktsent, millel oli nii esteetiline kui praktiline (nt kaitse vihma ja päikese eest) väärtus.

Sageli on inglise maastikuaia loomise au omistatud **William Kentile (1685-1748)**. Kent oli tõllamaaler, kes õppis hiljem kümme aastat Itaalias maalimist, nõustas seal kunstiostudel viibivaid kaasmaalasi ja kopeeris neile Claude Lorraini ja Salvator Rosa hinnatud maastikuvaateid. Teda mõjutasid itaalia renessansiaiad, eelkõige võlus nende aedade mahajäetus, kus ideaalse geomeetrilise harmoonia üle valitses korratus. Alates 1730. aastast töötas Kent arhitekti ja maastikukujundajana Inglismaal. Pärast seda, kui Walesi prints palus tal kujundada Carlton House'i aia, muutus kentiaanlik stiil, mis osaliselt lähtus 17. sajandi kunstniku Poussini ideaalmaastikke kujutavatest maalidest, moekultuseks. Tema eesmärgiks oli luua maastik sellisel moel, et see näiks vaatajale looduse loominguna. Ta kujundas ligikaudu tosin aeda, kuid tema mõju aiakunstile oli tohutu.

Lancelot „Capability“ Brown (1716-1783) oli esimene professionaalne maastikuplaneerija, kelle kunst seisnes looduse perfektses järeleaitamises. Brown

oli seisukohal, et ilma esteetiliste parandusteta ei saa loodus olla kunstiteos. Oma hüüdnime „Capability“ (ingl k „võimekas“) teenis ta hea suhtlemisoskuse ja kujundatud aedade mitmekesiste kasutusvõimaluste eest. Brown oli eelkõige suurepärase insener, suuteline ümber paigutama suuri koguseid maad ja vett. Tema maastikke iseloomustavad suured rohumaad, mis ulatuvad kuni hooneteni, looduslikuna mõjuvate metsatukkadena istutatud puud, metsaviirg ümber kinnistu, serpentiinjad või ebaregulaarse kujuga järved ning läbi aiaala looklevad teed. Reeglina ei seostata Browni nime lilledega, kuid on siiski teada, et ta pooldas nende kasutamist romantilisuse rõhutamise eesmärgil. Alates 1750ndatest aastatest oli Brownil nii palju tellimusi, et ta muutis peaaegu kogu Lõuna-Inglismaa suureks pargiks.

18. sajandi teisel poolel algas inglise maastikuaia uus periood, mida on nimetatud ka „inglise-hiina aiaks“. Maastikuaias hakati kasutama hiina aiakunsti detaile, aedadesse ilmusid dekoratiivsed pagoodid ja aiapaviljonid.

Humphry Reptonit (1752-1818) peetakse Browni troonipärijaks. Repton oli heal tasemel akvarellist, samuti omas ta laialdasi teadmisi aiandusest, arhitektuurist ja ehitustöödest. 30 tööaastaga teostas Repton 400 erinevat projekti. Tema stiil oli tugevasti mõjutatud Browni loomingust ja sageli oli loomingu tulemuseks mõne Browni töö modifikatsioon. Repton ei teostanud maastikuehitustöid ise, vaid eelistas olla üksnes kujunduskonsultant, kes koostas objektile töökava ja külastas seda isiklikult vaid mõned korrad.

Repton taotles aiakujunduses looduslähedust ja loomulikkust, kaasates oma töösse ka struktuuri ja sümmeetria. Ta oli realist, kes pidas mugavust sama oluliseks kui ilu, näiteks paigutas ta tarbeaia maja lähedusse. Ta soovis, et tema loodud aiad oleksid seotud laiemaga maailmaga, nt terrassivaated pidid võimaldama näha ning nautida elu ja liikumist ka väljaspool aeda. Reptoni loomingut iseloomustab kergus, sh õhulised aiaehitised (võrestikud, roosikaared). Erilist poolehoidu tundis Repton terrasside, balustraadide ja treppide, samuti lehtlate ja lillepeenraid ümbritsevate võrestike vastu. Uuenduseks oli ka lillede kasutamine nii lilleaasadel, sümmeetrilistes peenardes kui ka aasale paigutatud kompositsioonides.

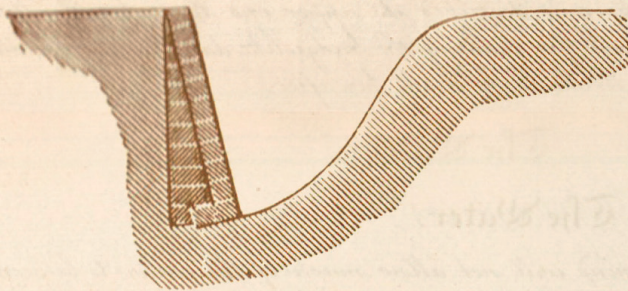
Igale aiale koostas Repton punase raamatu (Red Book). See oli punasesse nahka köidetud käsikiri, milles arutleti konkreetse objekti maastikukujunduslike lahenduste üle ja esitati akvarelltehnikas illustatsioonid enne-pärast stseenidega.

18. ja 19. sajandi vahetuse arhitektuuris ja aiakunstis eristatakse veel üht etappi, mida nimetatakse **pitoreskseks** (s.t pildina mõjuv, maalilaadne; ingl k picturesque).

Maastikuaias tähendas see maaliliseks peetavate omaduste rõhutamist, mis oleksid visuaalselt huvipakkuvad. Rõhutada oli lubatud ka maastiku karmust, vahelduvust või ebakorrapärasust. Pitoreskse suuna esindajad ründasid varasema maastikuaia käsitlust.

19. sajandi lõpuks olid suursugused inglise pargid ja aiad muutunud eeskujuks, mida Euroopas hakati järgima nimede all *jardin anglais* või *jardin anglo-chinois*, *Englischer Garten* ja *giardino inglese*.

/ Kasutatud allikad: Penelope Hobhouse, „Aianduse ajalugu“, Varrak 2006; internet /

Kraavtara, kuiv vallikraav ja müür olid looduslähedase pargi arengus üliolulisel kohal. Kraavtara ehitati maja ümbritseva iluaia servale, tekitades sel moel nähtamatu barjääri, mis hoidis kariloomad karjamaal ning võimaldas samas kaunist vaadet kaugematele maastikele.

Paremal: Maastikuarhitekt Humphry Reptoni „enne ja pärast“ joonistused akvarellitehnikas. Sellistest piltidest koosnesid tema kuulsad „Punased raamatud“.

1877.

Vasakul:

Humphry Reptoni visiitkaart:

H. Repton

Landscape gardener

Hare Street

Near Romford Essex

Paremal:

19. sajandi alguse maamöödutööriistad.

LAB. SURVEYING

Fig. 1 Chain

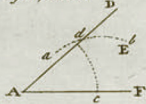

Fig. 2 Chain

Fig. 7 Reflecting Level

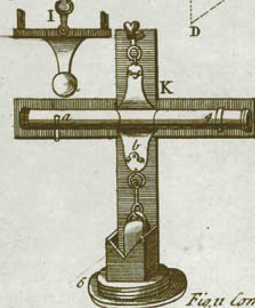

Fig. 3 Chain

Fig. 8 Gunners Level

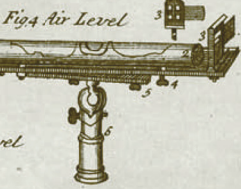
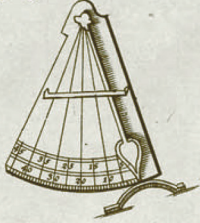

Fig. 9 Levelling

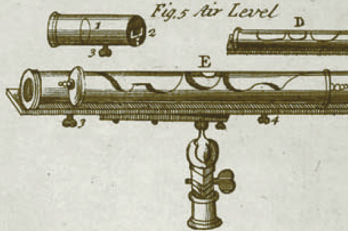
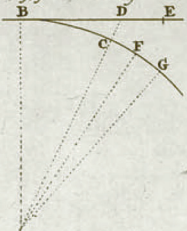

Fig. 10 Levelling

Fig. 6 Plumb Level

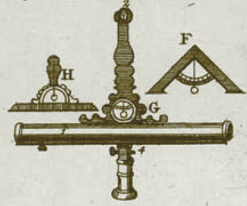

Fig. 11 Levelling

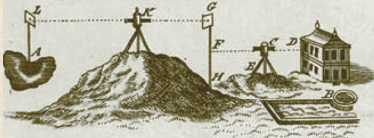

Fig. 14 Compass

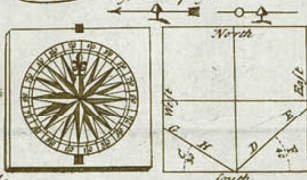

Fig. 16 Semi circle

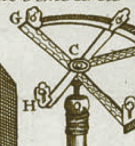

Fig. 15 Compass

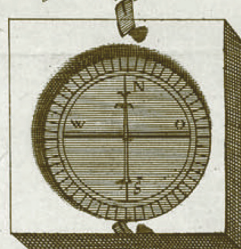

Fig. 12 Compass Surveying

Fig. 17 Everards Sliding Rule

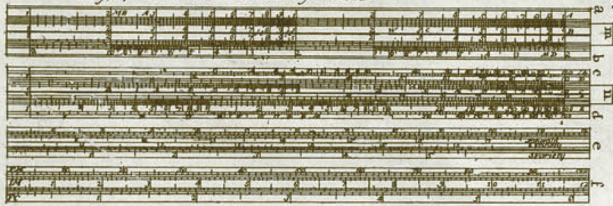

Fig. 18 Loggesshals Sliding Rule

Fig. 19

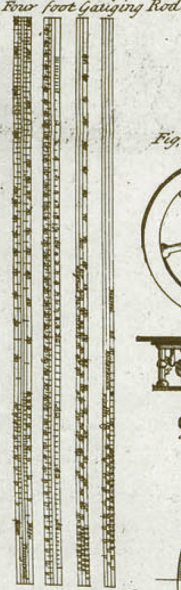

Fig. 19 Circumferentor

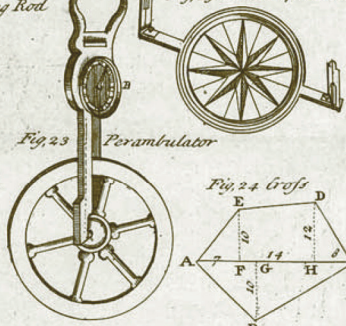

Fig. 23 Perambulator

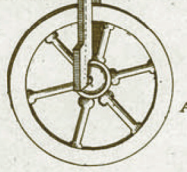

Fig. 24 Grofs

Fig. 25 Theodolite

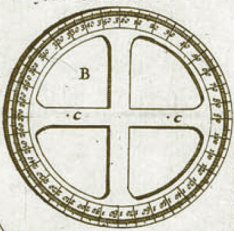

Fig. 25 Theodolite

Fig. 26 Gauging

Fig. 27 Gauging

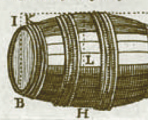

Fig. 29 Protractor

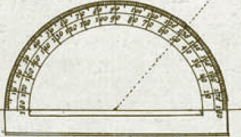

Fig. 30 Quadrant

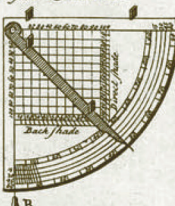

Fig. 31 Plotting

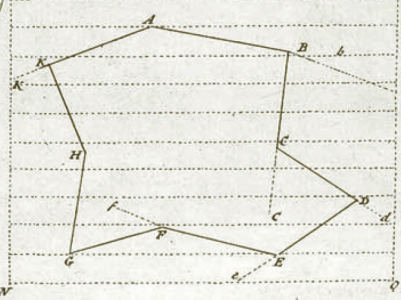

Fig. 31 Plain Table

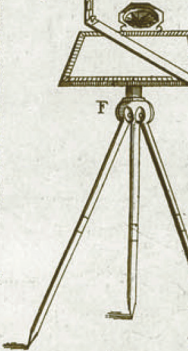

Fig. 34 Plain Table

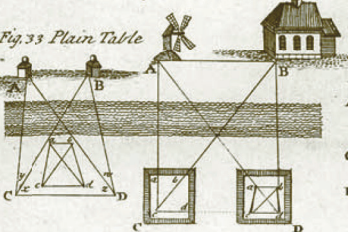

Fig. 33 Plain Table

Fig. 32 Plain Table

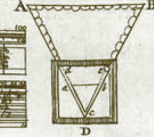

Fig. 35 Plain Table

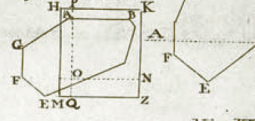

Fig. 36 Plain Table

George Gordon Byron

George Gordon Noel Byron, kuues parun Byron, tuntud ka kui lord Byron (1788-1824) oli inglise romantiline luuletaja. Tema positsioon briti kirjandusmaastikul on väga kõrge, ta on tänini üks enimloetud ja -tuntud inglise luuletajaid.

Byron oli pärit vanast ja lugupeetud aadlisuguvõsast, tema isa oli kapten John Byron ning ema šoti aadlist pärit Catherine Gordon. Varase hariduse sai Byron Šotimaal Aberdeeni ladina koolis. Hiljem õppis tulevane kirjanik Harrow' koolis ja Cambridge' i ülikooli Trinity kolledžis.

Kümneaastaselt päris ta oma vanaonu surma järel Newstead Abbey mõisa Nottinghamshire'is ning parunitiitli, täisealiseks saamisel lisandus ka koht Suurbritannia parlamendi lordide kotas. Tõrvatilgaks meepotis oli tõsiasi, et saadud pärusmõis oli üsna kehval järjel ning sealt tulevad sissetulekud väiksed.

Lord Byronil oli kaasasündinud puue – kompjalg. See füüsiline eripära takistas noore mehe seltskonnaelu ning ei võimaldanud üht tollaegset väga olulist seltskondlikku ajaviidet – tantsimist. Seevastu oli Byron aga hea poksija, ratsutaja ja ujuja. Atleetliku kehaehitusega poeedil oli pikkust 1.74. Byron oli suurema osa oma elust vegan, pidas sageli dieete või toitus hoopis päevade kaupa kuiva valge veini sisse kastetud küpsistest. Oma füüsilise vajakajäämise kompenseeris ta intellekti ja sarmiga ning armuafääridest tal puudust polnud.

1809. aastal reisis Byron Vahemeremaades, külastades Hispaaniat, Maltat, Kreekat, Albaaniat ning Väike-Aasia rannikut. Reisi järel ilmusid Byroni poemi „Childe Haroldi palverännak“ kaks esimest osa ning teose menu tegi noore poeedi kiiresti kuulsaks üle terve Euroopa.

1812. aastal puhkes seltskondlik skandaal – avalikuks tuli Byroni armusuhe leedi Caroline Lambiga.

1815. aastal abiellus Byron Anne Isabella Milbanke'iga, neil sündis tütar Augusta Ada, ent abielu ei jäänud püsima – Anne Isabella lahkus koos lapsega Byroni juurest. 1816. aastal tutvus Byron suvepuhkusel Genfi järve ääres luuletaja Percy Busshe Shelley ja tema mõrsja Mary Godwiniga (kes Mary Shelley nime all sai õige pea tuntuks kui „Frankensteini“ autor). Tutvusest kasvas välja suur sõprus.

1823. aastal sõitis Byron oma tollasest elukohast Genovast Kefallonia saarele, et toetada vabadusvõitlust, mida kreeklased pidasid Ottomani impeeriumi võimu alt vabanemiseks. Ta rahastas kreeklaste laevastikku ning osales rünnakuplaanide väljatöötamises. 1824. aasta aprillis haigestus ta malaariasse ning suri. Kreeklased austavad Byronit kui rahvuskangelast.

Byroni peateoseks peetakse lõpetamata poemi „Don Juan“ (koosneb 17st laulust, neist viimane jäi pooleli), mis John Miltoni „Kaotatud paradiisi“ kõrval omab väga väärikat paika briti poeemikunstis. Väga tuntud on ka tema läbilöögiteos „Childe Haroldi palverännak“ ning paljud

lühemad lüürilised tööd. Tema teosed on inspireerinud paljusid heliloojaid, nt Mendelssohni, Schumanni ja Berliozit ning väidetavalt toetub tema loomingule lausa 40 ooperit. Oopereid on kirjutatud ka Byronist endast.

Byroni tuntus oli suur juba tema eluajal. Teda on peetud esimeseks kuulsuseks, kelle kultust võib võrrelda tänapäeva rokkstaaridega. Tekkis omamoodi Byronimaania, inimesed jumaldasid romantilist, võitlevat ja sõltumatut byronlikku kangelat, kes jõudis avalikkuseni nii Byroni teoste kui ka nende teoste autori elu kaudu. On teada, et Byron ei lubanud end kunstnikel kujutada kirjanikule tavapärasel kombel – raamat käes, vaid teda tuli jäädvustada „mehena, kes tegutseb“.

Lord Byron ja leedi Caroline Lamb

Leedi Caroline Lamb (1785-1828) oli inglise aristokraat ja romaanikirjanik.

1805. aastal abiellus ta William Lambiga, kellest hiljem sai Suurbritannia peaminister.

Lord Byron ja leedi Lamb kohtusid ühel seltskondlikul koosviibimisel, Byron oli siis 24-aastane ja Lamb 26-aastane. Nende tormiline romaan kestis 6 kuud:

1812. aasta märtsist augustini. Avalikkuse ees põlgasid nad teineteist, tegelikult olid aga meeletult armunud. Kui Byron lõpuks suhte katkestas, kukkus õnnetu Caroline vaimsalt kokku ning abikaasa saatis ta lirimaale tervist parandama. Pikk vahemaa leedi Lambi huvi poeedi vastu ei kahandanud, Byroni ja Caroline'i kirjavahetus kestis kogu leedi lirimaal oleku aja. Kui leedi Lamb 1813. aastal Londonisse naasis, tegi Byron talle kiiresti selgeks, et tal pole plaani armusuhet uuendada. Seltskond jälgis nende vahel toimuvat suure huviga. 1813. aasta juulis leedi Heathcote'i ballil solvas Byron Caroline'i ning naine vastas talle purustades veiniklaasi ning püüdes sellega sealsamas läbi löigata oma veene. Arvatakse, et Caroline ei mõelnud seda väga tõsiselt, ent skandaal oli suur ning Caroline Lambi vaimne tervis pandi kahtluse alla. Sündmuse põhjustanud Byron nägi selles eelkõige teatraalset etteastet, öeldes: „Leedi Caroline etendas pistoda stseeni.“

Suhe avaldas mõju mõlema hilisemale kirjanduslikule loomingule, uurijad on leidnud nende loomingust endise armastatu stiilis kirjutatud värse ning muidki vihjeid ja meenutusi kunagisele armuromansile.

Leedi Caroline Lambi sketš lord Byronist ja Anne Isabella Milbanke'ist.

„ARKAADIA“ SÖNASTIK

Arkaadia – Antiik-Kreeka maakond, mis asus Peloponnesose poolsaare keskosas. Mägise maa elanikud tegelesid karjakasvatusega. Seda paika hakati kirjanduses ja kujutavas kunstis kirjeldama kui eriti idüllilist kohta, kus karjused elavad lihtsat, looduslähedast ja kaunist elu. Arkaadia on maapealse paradiisi sünonüüm.

Aleksandria raamatukogu – kunagine maailma suurim raamatukogu, mille asutaja oli Ptolemaios I Soter. Raamatukogus olid hoiul antiikaja suurimate mõtlejate teosed, kaasa arvatud Homerose, Platoni, Sokratese jt tööd. Hoone koos oma hindamatu sisuga hävis tulekahjus ilmselt aastal 48 või 47 eKr, kui Julius Caesar oma vägedega Aleksandriat ründas.

Austen, Jane (1775-1817) – inglise romaanikirjanik ja novellist, kelle romantilised teosed – pikitud iroonia ja sotsiaalkriitiliste kommentaaridega – , said kiiresti väga populaarseks. Austen on tänaseni üks enimloetud inglise kirjanikke.

Coleridge, Samuel Taylor (1772-1834) – inglise luuletaja, kriitik ja filosoof. Näidendis mainitakse teda seoses Sidley eraku surma-aastaga – nad surid samal aastal.

Daalia – daaliad on lopsaka kasvuga rikkalikult õitsevad püsililled, mis kuuluvad korvõieliste perekonda. Looduslikult kasvavad nad Kesk-Ameerikas, Euroopasse toodi esimesed taimed sealsetelt Hispaania asualadelt 18. sajandi lõpul. Eestis kutsutakse neid lilli sageli ka jorjeniteks.

Derbyshire – krahvkond Kesk-Inglismaal, mille administratiivkeskus on Matlock.

Determinism – filosoofiline õpetus kõigi nähtuste objektiivsest põhjuslikust tingitusest.

Dahlia Sambucifolia

Drawn & Pub.^d by W. Hooker, Nov. 1, 1805

Dido – tegelane Vergiliuse eeposest „Aenais“. Dido oli Kartaago kuninganna, kelle kuningriiki sattus Trooja sõjast tulev kanglane Aenais. Dido armus Aenaisisse, ent Aenais oli Jupiteri käsul sunnitud lahkuma ning Dido tappis end kurvastusest.

Eros – vanakreeka mütoloogias armastuse jumal, Aphrodite ja Arese poeg. Ladina keeles tähendab sõna „eros“ seksuaalset armastust, psühhiaatrias seksuaaltungi. Erose nimest on tuletatud ka sõna „erootika“.

„Et in Arcadia ego“ – ladinakeelne sentents, mis eesti keelde tõlgitult kõlab: „Ka mina (sündisin) Arkaadias“ (s.o. ka mina olin õnnelik).

Eton – kolledž, mille 1440. aastal asutas kuningas Henry VI, on tänapäevani üks prestiižsamaid Briti erakoole, kus on õppinud paljude põlvkondade aadlipere vösuksed. Kool asub Thamesi jõe kaldal Windsori lossi vastas.

Inglise park – 18. sajandil Inglismaal kujunenud maastikukujundusstiil, mis sai inspiratsiooni hiina aedadest ja 17. sajandi maastikumaalist. Inglise pargile on iseloomulikud asümmeetria, vabakujuliselt looklevad teed ja veekogud, loodusliku vormiga taimematerjali kasutamine ning maastiku kohaliku loomuse väljatoomine, samuti rohkete antiik- ja neogooti paviljonide, kunstlike varemete jms kasutamine.

Gallia sõjad – Julius Caesari peetud vallutussõjad aastatel 50-58 eKr. Gallia oli keltide asuala, mis suures osas asus praeguse Prantsusmaa territooriumil. Samal sõjakäigul vallutas Caesar ka Britannia saare lõunaosa. Caesari ütlosti kasutati sageli ladina keele õpikutes õppematerjalina.

Gooti romaan – 18. sajandil tekkinud romaaniliik, mille tegevus toimub enamasti süngetes keskaegsetes lossides. Nende romaanide tegelased võitlevad viirastuste, kummituste ja muude üleloomulike jõududega. Teoste õhustik on sünge ja õudne ning peategelased on enamasti keerukad karakterid, kes vaevlevad saatuslike kirgede küüsis. Esimene gooti romaan oli Horace Wapole´i „Otranto loss“.

Grott – madal koobas, mis oma päritolult võib olla nii looduslik kui tehislik.

Harrow' kool – nimekas inglise poistekool, asutatud 1572.

„Inglise bardid ja šoti kriitikud“ – Lord Byroni satiiriline poeem, mis ilmus anonüümselt 1809. aastal.

Jeffrey, Francis (1773-1850) – šoti kirjanduskriitik ja jurist, ajakirja „Edinburgh Review“ kaasasutaja ja toimetaja, kes oli tuntud ka kui romantismi karm kriitik.

Kabalistika (seoses erakust järelejäänud paberitega) – 12. sajandil välja kujunenud juudi usulis-filosoofiline süsteem, müstikavool.

Kew – piirkond Londoni lääneosas Thamesi jõe kaldal, kuhu 1759. aastal rajati Kuninglik Botaanikaaed.

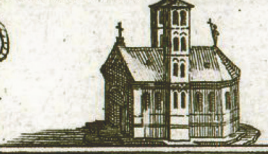
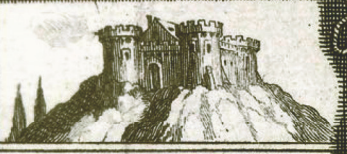
Kleopatra – Egiptuse valitsejannade nimi, kokku on Egiptuses valitsenud 7 erinevat Kleopatrat. Kuulsaim neist on Kleopatra VII Ptolemaios (69-30 eKr). Tal oli armusuhe Rooma väejuhi ja riigimehe Julius Caesariga, hiljem abiellus ta Marcus Antoniusega. Võttis endalt ise elu.

Lawrence, David Herbert (1885-1930) – inglise kirjanik, peamiselt realist. Eesti keelde on tõlgitud tema romaanid „Valge paabulind“, „Pojad ja armastajad“, „Vikerkaar“, „Armastavad naised“, „Känguru“, „Leedi Chatterley armuke“.

Leibnitz, Gottfried Wilhelm (1646-1716) – saksa filosoof, matemaatik ja füüsik, kellel olid laialdased teadmised ka muudes valdkondades. Ta leiutas Newtonist sõltumatult diferentsiaal- ja integraalarvutuse ning töötas välja loogilise arvutuse, mis hiljem pani aluse moodsate arvutite arhitektuurile. Leibniz võttis kasutusele mitu matemaatikasümbolit: korrutamise- ja jagamispunktid, integraali ja diferentsiaali märgid.

„Leviathan“ (1651) – Thomas Hobbesi kirjutatud raamat ühiskonna struktuurist ja valitsemisest. Üks varasemaid ühiskondliku lepingu teooriaid. Just Hobbesile kuulub tuntud tsitaat „Inimene on inimesele hunt“ (*Id homo homini lupus est*).

Non est potestas Super Terram

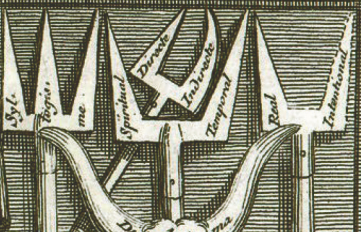
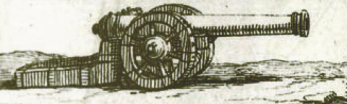

LEVIATHAN

Or

THE MATTER, FORME
and POWER of A COMMON-
WEALTH ECCLESIASTICALL
and CIVIL.

By THOMAS HOBBS
of MALMESBURY.

Lord Holland – täisnimega Henry Richard Vassall Fox (1773-1840) oli briti riigimees ja kirjanik. Ta oli liberaal ning toetas parlamendis viige. Kultuuriajalukku on ta läinud oma kirjatööde ning abikaasa kirjandusliku salongi tõttu.

Lorrain, Claude (1600-1682) – barokiajastu prantsuse kunstnik, tuntud oma maastikumaalide tõttu, mis 18. sajandi aiarajajatele sageli eeskujuks olid.

Milton, John (1608-1674) – inglise poeet ja õpetlane. Tema tuntuim teos on eepiline poeem „Kaotatud paradiis“. Poeem jutustab saatana mässust Jumala vastu ning Aadama ja Eeva paradiisist väljaheitmisest.

Newstead Abbey – Byronite perekonnamõis Inglismaal Nottighamshire'is.

Newton, Isaac (1643-1727) – inglise füüsik, matemaatik, astronoom, teoloog ja alkeemik. Pani aluse diferentsiaal- ja integraalarvutusele ning töötas välja üldised mehaanikaseadused, formuleeris gravitatsiooniseaduse ning tegi olulisi avastusi optikas.

Newton sõnastas kolm mehaanika põhiseadust:

- Newtoni esimene seadus ehk inertsiseadus väidab, et keha liigub ühtlaselt sirgjooneliselt või seisab paigal, kui talle mõjuvate jõudude resultant võrdub nulliga.

- Newtoni teine seadus väidab, et kehale mõjuv resultantjõud on võrdne keha massi ja kiirenduse korrutisega.

- Newtoni kolmas seadus väidab, et kaks keha mõjutavad teineteist jõududega, mis on suuruselt võrdsed ja suunalt vastupidised.

Oksüümoron – pärit kreeka sõnast *oxymoron*, otsetõlkes „teravmeelne rumalus“. Oksüümoron ehk vastandväljendus on kõnekujund, mis stiilivõttena ühendab vastandlikke mõisteid, näiteks: helisev vaikus, kuum lumi, särav pimedus, elav laip, magus valu.

Onan – Piiblis Juuda poeg (Genesis 38:9). Onanit teatakse kui meest, kes külvas oma seemne põrandale ning tema nimega seostatakse mõisteid masturbatsioon ning *coitus interruptus*.

Ovidius – Publius Ovidius Naso (43 eKr-17 pKr) oli Vana-Rooma luuletaja. Tema peateos on „Metamorfoosid“, mis sisaldab umbes 250 müüti Kreeka ja Rooma jumalate ning kangelaste kohta.

Perikles (495-429 eKr) – Ateena riigimees, keda peetakse sageli Ateena linnriigi edukaimaks juhiks, arvatakse, et tema valitsusajal oli Ateena oma õitsengu tipul. Tema valitsusajal hakati ehitama Ateena Akropoli ning seetõttu kogunes linna palju teadlasi ja kunstnikke. Periklesel olid head ja lähedased suhted paljude kunstnike, kirjanike, teadlaste ja filosoofidega.

„**Piccadilly Recreation**“ – näidendis mainitud kirjandusliku ajakirja nimi on fiktsioon, tegelikkuses sellenimelist väljaannet eksisteerinud ei ole.

Poussin, Nicolas (1593-1665) – prantsuse maalikunstnik, klassitsist. Kuulub heroilise maastikumaali rajajate hulka. Üks tema kuulsamaid maale kannab pealkirja „Et in Arcadia ego“.

Radcliffe, Ann Ward (1764-1823) – inglise kirjanik, üks gooti romaanile alusepanijaid. Tema tuntumaid teoseid on romaan „Udolpho saladused“.

Ristija Johannes – Vana Testamendi viimane ja Uue Testamendi esimene prohvet. Prohvet Malaki ettekuulutuse järgi oli Johannese missioon teenida prohvetina, selle nimel elas ta kaamelivillast rüüd kandes pikki aastaid kõrbes. Johannes suri märtrisurma.

Rosa, Salvator (1615-1673) – itaalia barokiajastu maalikunstnik ja poet, kes on tuntud tänu oma romantilistele maastikke, mäslevat merd ja lahingustseene kujutavatele maalidele. Neid maale pidasid oma iluideaaliks Brownile ja Reptonile vastanduvad aiakujundajad, kes pooldasid pitoreskset stiili.

Scott, Walter (1771-1832) – šoti romaanikirjanik ja poeet, tema tuntuim romaan on „Ivanhoe“ (1820).

Southey, Robert – inglise kirjanik (1744-1843), tuntud oma romantilise luule, kriitika ning biograafiliste töödega.

Thackeray, William Makepeace (1811-1863) – inglise kirjanik, tema tuntuim teos on „Edevuse laat“. Aastail 1829–1830 õppis ta Cambridge'i ülikooli Trinity kolledžis.

Teodoliit – geodeetiline nurgamõõduinstrument, millega saab mõõta vertikaalnurka, seniitkaugust või horisontaalnurka.

Trinity kolledž – 1592. aastal Dublinis asutatud kõrgem õppeasutus, lirimaa vanim ülikool.

Undusk, Jaan – eesti kirjanik ja kirjandusteadlane (s 1958), Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse direktor. Teaduslike tööde kõrval on kirjutanud ka näidendeid: „Good-bye, Vienna“, „Quevedo“, „Boulgakoff“. On kirjutanud artikli „Sümpaatia kontra determinism: „Arkaadia“ erootiline diskurss.“ (Teatrielu '97).

Vergilius (70 eKr-19 eKr) – rooma kirjanik. Vergiliuse peateoseks on eepos „Aenais“, teiseks tuntud teoseks on aga „Bukoolika. Karjaselaulud“ (vihje karjaseidüllil-Arkaadiale).

Walpole, Horace (1717-1797) – inglise kirjanik, neljas Orfordi krahv. Pani aluse gooti romaanile, tuntuim teos on „Otranto loss“ (1765). Tegeles ka aiandusega ning kirjutas raamatu „On modern Gardening“. Tema mõis, Strawberry Hill, oli üks esimesi, mille maastik kujundati ümber Inglismaad tabanud gootika „hulluses“.

Teatrijuht Toomas Peterson

Draamajuht Tiit Palu

Balletijuht Mare Tommingas

Muusikajuht Paul Mägi

Lavastusala juht Rait Randoja

Lavameistrid Rello Lääts, Imre Toomeoks, Mart Visnapuu, Karl Künnapuu, Sergei Kornev,
Juri Gudkov, Sergei Ivanov, Paap Nõmm, Henri Kapp

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Ain Austa, Ahto Eller, Andres Lindok,
Terje Kiho, Leenamari Pirn, Katrin Nigumann, Sirje Kolpakova, Aleksandr Karzubov,
Indrek Ots, Mart Raja, Tarvo Vassil, Armin Luik

Kostüümiala Ivika Jõesaar, Liisi Ess, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk, Edith Ütt, Ivi Vels,
Heli Kruise, Natalja Malinen, Luule Luht, Tia Nuka, Kaie Arujõe, Riin Palumets,
Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa, Daisy Tiikoja, Elli Nöps, Anneli Vassar, Marit Reinmets,
Juta Reben, Mati Laas, Malle Värno, Henn Laidvee

Riietusala Raina Varep, Kadri Kangur, Katrin Pullmann

Grimmiala Anne-Ly Soo, Maarja Lõbu, Viktoria Ruster, Anne-Marie Kivioja-Noormaa,
Rutt Laikask, Janika Kolju

Rekvisiidiala Liina Martoja, Angelika Aun, Kadri Kaur, Kaie Uustal, Ave Liivamägi

Valgustusala Andres Sarv, Tõnu Eimra, Kaspar Aus, Tõnis Järs, Andrus Treier, Madis Fuchs,
Villu Adamson, Tauri Kõtsi

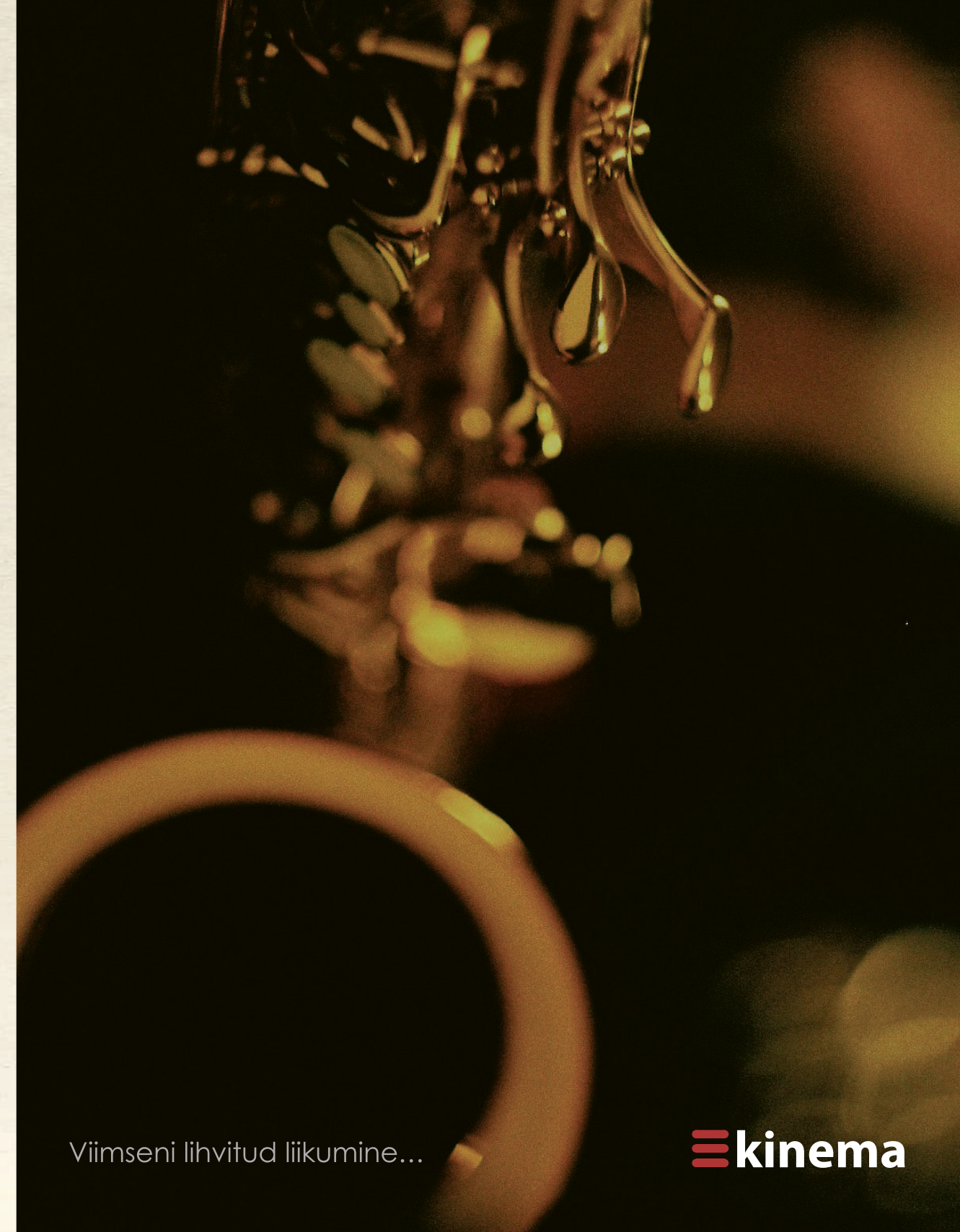
Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Vaiko Vreimann, Kalev Kääpa

Kava koostas Anu Tonts

Kava kujundas Andra Seepter

Kavalehe fotod Kristiina Põllu, internet

Kavalehe kaantel on kasutatud tõmmist ebru paberist,
mis pärineb Terje Kiho erakogust

Viimseni lihvitud liikumine...

 kinema

Innovation
that excites

UUS NISSAN PULSAR

UUS AUTO, UUS KOGEMUS. TÄIUSLIK KAASLANE.

UUS NISSAN PULSAR

See on nii seest kui väljast dünaamiline auto. Kõige ruumikam salong oma klassis ja palju uuenduslikku varustust teevad perega reisimise väga mugavaks. Vaikne ja kergesti manööverdatav Nissan PULSAR on sinu jaoks nagu loodud.

**NÜÜD EI TASU VÄHEMAGA LEPPIDA.
UUS NISSAN PULSAR PANEB SUL PULSI LÖÖMA.**

BRONEERI PROOVISÖIT JUBA TÄNA!

autospirit

Autospirit Tartu OÜ

Turu 47, Tartu
tel 734 1422
www.autospirit.ee

**NISSANI OMANIK, LIITUGE
BOONUSPROGRAMMIGA!**

YOU+ NISSAN

KASULIK SULLE JA SINU AUTOLE NISSAN.EE/YOU+

**ET KULTUUR
MÄNGIKS EESTIS
ESIMEST VIULIT**

ALTIA
— EESTI —
Eristatetuks hetkedeks

LARSEN

— COGNAC —

TÕELISE
SEIKLEJA VALIK

PRODUIT DE
FRANCE
www.cognac-larsen.fr

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks.

Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / SEB pank 10102052050006 / Sampo Pank 334408570002

Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Mart Avarmaad, Alar Kroodot, Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Ametlik autopartner

Ametlik hotellipartner Tartus

Ametlik hotellipartner Tartus

Ametlik hotellipartner Tallinnas

Postimees

KULTUURIMINISTEERIUM

AS GIGA on Vanemuise Sümfooniaorkestri Kassitoome tasuta suvekontserdi peasponsor.

VANEMUINE

vanemuine.ee